

УДК: 811.111'42

ГАЛИЦЬКА У. В.

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ДЕСКРИПЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ВІДПРАЗА (на матеріалі сучасного англomовного художнього дискурсу)

Стаття присвячена розгляду засобів дескрипції емоційного стану ВІДПРАЗА у сучасному англomовному художньому дискурсі. Дескрипція здійснюється за допомогою буквальних і фразеологізованих предикатів, які виражають акустичні (модуляції голосу), оптичні (міміка, жести, рухи частин тіла) та ольфакторні прояви емоційного стану ВІДПРАЗА.

Ключові слова: емоційний стан ВІДПРАЗА, дескрипція, акустичні, оптичні, ольфакторні прояви.

Галицкая У.В. Дескрипция эмоционального состояния ОТВРАЩЕНИЕ (на материале современного англоязычного художественного дискурса). Статья посвящена исследованию дескрипции эмоционального состояния ОТВРАЩЕНИЕ в современном англоязычном художественном дискурсе. Дескрипция осуществляется буквальными и фразеологизированными предикатами, выражающими акустические (модуляции голоса), оптические (мимика, жесты, движения частей тела), ольфакторные проявления эмоционального состояния ОТВРАЩЕНИЕ.

Ключевые слова: эмоциональное состояние ОТВРАЩЕНИЕ, дескрипция, акустические, оптические, ольфакторные проявления.

Halyts'ka U.V. Description of the emotional state DISGUST (on the material of the contemporary English fiction). The article deals with the investigation of means of description of the emotional state DISGUST in the contemporary English fiction. The description is achieved by non-phraseological and phraseological predicates which express acoustic (voice modulations), optic (mimics, jests, moves of the body parts) and olfactoric instantiations of the emotional state DISGUST.

Key words: emotional state DISGUST, description, acoustic, optic, olfactoric instantiations.

Мета статті полягає в описі основних форм невербальної експресивної реакції індивіда на ситуацію переживання емоції ВІДПРАЗИ та виділенні різноманітних мовних засобів, які, позначаючи зазначені реакції, репрезентують текстову експлікацію відповідного емоційного концепту.

Актуальність теми зумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку лінгвістики приділяється значна увага вивченню концептуалізації емоцій та їх представлення одиницями конкретної мовної картини світу, а також паралінгвальними засобами та немовленнєвими діями, що їх супроводжують.

Об'єктом статті є засоби відображення невербальних реакцій персонажів, які переживають емоцію ВІДПРАЗИ, а **предметом** – їх семантико-ідеографічні характеристики.

Матеріалом дослідження служать 1000 фрагментів сучасного англomовного художнього дискурсу, що містять дескрипцію невербальних засобів об'єктивації емоційного стану ВІДПРАЗА.

Наукова новизна роботи визначається дослідженням дескрипції невербальних проявів емоційного стану ВІДПРАЗА в англomовному художньому дискурсі на основі теоретико-методологічного підґрунтя та методичного апарату когнітивно-дискурсивної парадигми, що дозволяє поглибити знання про мовну репрезентацію цієї емоції.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки на передній план виходить вивчення емоційного аспекту комунікації, яке спрямовано на виділення та опис особливостей взаємозв'язку емоційних переживань людини з її когнітивною сферою та комунікативною поведінкою [Бацевич 2004; Гладь 1999; Калита 2001; Красавский 2001; Позднякова 1997; Феоктистова 1996].

Емоції виступають невід'ємною частиною людського життя, регулюючи процеси сприйняття та осмислення дійсності, обумовлюючи усі види діяльності індивіда та відтворюючи у його свідомості емоційне ставлення до дійсності [Янова 2001, с. 4-15]. Вони розглядаються як психічне відображення реальності у формі безпосереднього переживання життєвого сенсу подій та ситуацій, що детерміновано їх значущістю для процесу реалізації потреб індивіда [Петровский 1990, с. 445].

Одним із релевантних контекстів вивчення емоційної сфери людини є художній текст. У межах когнітивної парадигми семантика художнього тексту розглядається як певна ментальна репрезентація фрагменту дійсності та різних відношень у ньому, що відображаються у людській свідомості [Гладь 1999, с. 104-106]. При цьому текст виступає не тільки як форма фіксації наших знань, але також як джерело надбання цих знань. До таких знань, зокрема, належать знання про емоції. Останні є не тільки однією з форм відображення дійсності, але самі виступають об'єктом цього відображення, а тому фіксуються мовними знаками та втілюються у семантичній структурі тексту [Позднякова 1997, с. 41].

Художній текст характеризується тісною взаємодією когнітивної та емоційної сфер, тому виділяються два основних аспекти впливу на читача: смисловий та емоційний, які потенційно закладені в семантиці тексту. Смислове сприйняття будь-якої текстової ситуації пов'язане з особливою когнітивною діяльністю – розумінням, – результатом якої є оволодіння змістовністю конкретного тексту

та його окремих фрагментів [Гладь 1999, с. 106; Кагановська 2002, с. 74-75].

Процес інтерпретації тексту у читача супроводжується, з одного боку, підключенням енциклопедичних знань та знань, отриманих від автора, з іншого, – активізацією певних емоційних реакцій адресата на окремі текстові елементи, що веде до формування емоційного ставлення до того, про що йдеться у тексті, або виникнення більш глибоких та стійких переживань [Гладь 1999, с. 106-107]. Такий процес підключення емоційної сфери свідомості під час опанування змістом тексту відбувається за рахунок існування об'єктивно притаманної властивості художнього тексту – емотивності, яка розглядається як іманентно притаманна мові семантична властивість виражати системою своїх засобів емоційні стани, переживання, тобто емоційність як факт психіки [Позднякова 1997, с. 37].

Емоційність співвідноситься з представленими в тексті емоціогенними знаннями та актуалізується за допомогою таких текстових компонентів, які втілюють емоційні авторські інтенції та відповідно моделюють вірогідні емоції адресата [Гладь 2000, с. 5]. Такі душевні стани читача обумовлюються осмисленням: 1) “нейтральних” ситуацій, які у тексті безпосередньо не відбивають причини виникнення, характер протікання та результати впливу конкретної емоції на персонажів твору; 2) ситуаціями, у яких розкриваються сценарії протікання певної емоції.

У фокусі нашого дослідження перебувають ситуації другого типу, а саме комунікативні сценарії переживання індивідом певного емоційного стану – ВІДРАЗИ. Серед усіх емоційних станів ВІДРАЗА є одним з найважливіших компонентів емоційної сфери людини, адже суть цієї емоції полягає в апеляції до сенсорної пам'яті індивіда, насамперед до тієї частини сенсорного спектру, яка акумулює неприємні відчуття (тактильні, зорові, нюхові, акустичні). Джерелом відрази може також стати порушення моральних та етичних норм.

Когнітивною структурою представлення знань про зазначену емоцію виступає емоційний концепт (далі ЕК) ВІДРАЗА, під яким розуміється складний, динамічний смисловий конструкт людської свідомості, сутність якого обумовлюється єдністю етнічного, соціокультурного та особистісного досвіду переживання цієї емоції конкретним мовцем [Красавский 2001]. Отже, ЕК ВІДРАЗА – це знання про емоційний стан, який переживається або вже був пережитим. Факту переживання емоційного стану завжди передують певна ситуація, яка категоризується індивідом як переживання неприємних відчуттів. Когнітивна структура знань, яка лежить в основі ЕК ВІДРАЗА, зберігає інформацію про переживання індивідом цієї емоції та несе інформацію про емоційну реакцію, яку завжди у тій чи іншій мірі виявляє суб'єкт [Феоктистова 1996, с. 12].

Лінгвістичне дослідження ЕК передбачає аналіз їх номінації, дескрипції та експресії [Шаховский 1996, с. 43]. Більшість лінгвістичних розвідок ЕК концентруються на засобах їх номінації, які вивчаються на основі тлумачних словників. Однак, у процесі комунікації значно більш продуктивною є експресія ЕК. Оскільки у спілкуванні вербальний і невербальний коди поєднуються та складають єдиний комунікативний процес [Калита 2001, с. 135; Колшанский 1974, с. 7], експресія ЕК ВІДРАЗА, як і будь-яка іншого ЕК, відбувається двома способами: вербальним (переважно за допомогою вжуків та лайливих слів) та невербальним.

Невербальне знакове оформлення емоцій є переважно акціональним, тобто репрезентація емоцій здійснюється мимовільно за допомогою жестів, міміки, пантоміміки тощо, що обумовлено їх фізіономічним походженням та вмотивованістю конкретними діями й поведінкою [Красавский 2001]. Усі невербальні дії становлять біологічно детерміновану систему і виступають своєрідними маркерами процесів вищої нервової діяльності. Отже, всі зовнішні індикатори, які супроводжують емоції людини, її ставлення до партнера, до ситуації взаємодії, поряд із фізіологічними процесами, виступають у ролі об'єктивних індикаторів емоційних станів [Янова 2001, с. 14-18].

Невербальні засоби експресії ЕК ВІДРАЗА включають різні прояви зовнішнього вигляду експірієнцера відповідної емоції: оптичні (кінесичні, проксемічні), тактильно-кінестезичні (такесичні), а також частково ольфакторні (за класифікацією Ф. С. Бацевича [Бацевич 2004, с. 58-66]). Не менш значущими є акустичні засоби, як невербальні (паузи, зітхання, сміх, плач), так і паралінгвальні (темп, інтонація, тембр і висота голосу).

У контексті художнього дискурсу невербальні та паралінгвальні вияви емоцій відображуються за допомогою дескрипції, тобто опису відповідних фізіологічних станів експірієнцера.

Виявилось, що найбільш продуктивними прийомами репрезентації емоційного стану ВІДРАЗИ у сучасному англomовному художньому дискурсі є опис кінесичних та просодичних проявів цієї емоції, а саме зображення виразу обличчя експірієнцера стану відрази, а також передача модуляцій його голосу.

Кінесичні засоби втілення емоційного стану ВІДРАЗА включають, насамперед, міміку, один з найголовніших невербальних засобів комунікації акту, який відповідає за її емоційно-змістовний аспект.

Наприклад:

(1) *Jimmy was at once tugging at a grass-stem, and took his place beside him, although **his face was wrenched with loathing** at having to bend down so close to the swarm* (Lessing).

У наведеному фрагменті номінація *loathing* категоризує відображену ситуацію як емоційну ситуації ВІДПАЗИ. Переживання цієї емоції експерієнцером подається через опис спотвореного виразу обличчя персонажа за допомогою предиката *to be wrenched* (сіпатися, перекручуватися).

(2) *See, they're neutron-resistant, the lobsters. No, that cannae be right. Ah wiz gonnae sell ye somethin' ye cud use fer" – **his face slumps into a frown of disgust** – "free?* (Stross).

Подібним чином, у контексті (2) ситуація ВІДПАЗИ маркується номінацією *disgust*, а процес переживання цієї емоції подається через опис виразу обличчя за допомогою фразеологізованого предиката *to slump into a frown* (обличчя насупилося у відразі, немовби зав'язло в болоті).

Уривки (3)–(5) демонструють, що відраза може також супроводжуватися різними мімічними реакціями, у яких задіяні окремі частини обличчя, а саме брови, ніс та рот. Окрім того, дескрипція стану відрази може бути посилена експресивним вигуком, як у прикладі (4):

(3) *Amber **raises an eyebrow in disgust*** (Stross).

(4) *"Huh." Amber **wrinkles her nose, half-disgusted** by the cat's transparent scheming, and half-acknowledging its message: I better think hard about this, she decides* (Stross).

(5) *Here Marion took a sip of her whisky, made a small **moue of pretty distaste**, and put down the glass* (Lessing).

Так, у (3)–(5) ситуація ВІДПАЗИ маркується, відповідно, номінаціями *disgust*, *half-disgusted* та *distaste*, а власне стан ВІДПАЗИ описується предикатами *to raise one's eyebrow* (здійняти брову), у (4) – *to wrinkle one's nose* (наморщити ніс), *make a moue* (скорчити гримасу).

Не менш важливим засобом невербальної комунікації є очі. Дескрипція виразу очей персонажа створює ефект повного контролю емоції відрази над людиною. Наприклад:

(6) *She stops for a second, **looks around in disgust**, says, "I'm sorry"* (Grisham).

(7) *"Your bank is demanding a search warrant before we can enter." Vernet **put on a disgusted look*** (Brown).

Предикати типу *to looks around in disgust*, *to put on a disgusted look* лише імплікують, що стан ВІДПАЗА може передаватися через вираз очей.

(8) *"I think you need to apologize to someone," Annette says coolly, standing up... Annette **skewers him with a disgusted look*** (Stross).

(9) *While I made this analysis, Jared **glowered at me with disgust in every line of his expression*** (Meyer).

(10) *"My house, my rules," Jeb reminded them. "Never forget that. So you listen to me, Kyle. And you'd better listen, too, I think, Magnolia..." I flinched. Magnolia **glared hatefully at her brother*** (Meyer).

Предикати *to skew with a disgusted look* (коситися), *to glower at smb with disgust* (дивитися палаючими очима), *to glare hatefully at smb* (пильно та люто дивитися) специфікують характер погляду людини, що знаходиться у стані ВІДПАЗА.

(11) *The Seeker **rolled her eyes in disgust**. "So take medication! What would you have done if Healer Fords hadn't relocated to Saint Mary's? Would you be driving to Chicago?"* (Meyer).

Предикат *to roll one's eyes in disgust* експлікує стан ВІДПАЗА через опис такої мімічної дії, як "закохування очей".

З фрагментів (12)–(13) випливає, що жестами вираження відрази є різке кивання головою або відвертання голови від джерела цієї емоції:

(12) *His saucerlike eyes roll and **he shakes his head in disgust**. "What'd they teach you in law school?"* (Grisham).

(13) *I climbed out, stiff and unsteady, and took Jeb's offered hand to balance myself. Jared **made a sound of revulsion and turned his face away*** (Meyer).

Більше того, в останньому прикладі об'єктивація досліджуваної емоції відбувається за допомогою комбінування двох невербальних засобів, а саме просодичного та кінесичного, голосу та жести.

Нижче подані уривки, де предикати на позначення модуляцій голосу, його висоти та тембру використовуються дескрипції емоції ВІДПАЗИ:

(14) *"It's a collection file," he says **in disgust**, as if he's dirtied his hands* (Grisham).

(15) *Mr. Jamieson **gave an exclamation of disgust** "Gone!" he said. "Confound such careless work! I might have known"* (Rinehart).

(16) *"Everything I have gained she has taken from me," I said, **my voice low with passionate resentment*** (Gregory).

Відомо, що джерелом емоції ВІДПРАЗА є неприємні нюхові відчуття, тому серед засобів невербальної комунікації частково задіяні і ольфакторні. Наприклад,

(17) *The worst thing in the world is to go into a lavatory after a man that had a feed of pig's feet and a night of pints. The stink from that could twist the nostrils of a strong man* (McCourt).

У (17) ситуація ВІДПРАЗА маркується за допомогою номінації джерела цієї емоції (*stink* – неприємний запах), а переживання емоції описується фразеологізованим предикатом *to twist one's nostrils* (скрутити ніздрі).

Таким чином, у досліджуваному художньому дискурсі дескрипція емоційного стану ВІДПРАЗА здійснюється за допомогою буквальних і фразеологізованих предикатів, які виражають акустичні (модуляції голосу), оптичні (міміка, жести, рухи частин тіла) та ольфакторні реакції персонажів, що пов'язані з виникненням та переживанням емоції ВІДПРАЗА.

Зроблений аналіз не надає уявлення про усі можливі невербальні засоби актуалізації емоційного концепту ВІДПРАЗА. Застосування запропонованої методики на більш репрезентативному матеріалі складає **перспективи** подальших досліджень.

Література

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с. Гладь С. В. Семантико-когнітивний аспект показників емотивності англійського художнього тексту / С. В. Гладь // Вісник КНЛУ. – Сер. Філологія. – 1999. – Т. 2, № 1. – С. 104-116. Гладь С. В. Эмотивность художественного текста: семантико-когнитивный аспект (на материале современной английской прозы) / С. В. Гладь. – К., 2000. – 223 с. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) / О. М. Кагановська. – К.: Вид центр КНЛУ, 2002. – 292 с. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання / А. А. Калита. – К. Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с. Колянський Г. В. Паралингвістика / Г. В. Колшанський. – М.: Наука, 1974. – 80 с. Красавський Н. А. Динамика эмоциональных концептов в немецкой и русской лингвокультурах [Электронный ресурс]: автореф. дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Н. А. Красавский. – Волгоград, 2001. – 38 с. – Режим доступа: <http://www.vspu.ru/~axiology/libr/akd/autoref14.htm>. Мамонтов С. Страх. Практика преодоления / С. Мамонтов. – СПб.: Питер, 2002. – 128 с. Петровский А. В. Краткий психологический словарь / А. В. Петровский. – М.: Полит. лит., 1990. – 494 с. Позднякова Н. А. Лингвостилистические и композиционные средства передачи эмоционального состояния человека в художественном тексте (на материале английской прозы 19 века): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Н. А. Позднякова. – К., 1997. – 170 с. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль: Богдан, 2000. – 248 с. Феоктистова А. Б. Когнітивні аспекти семантики ідиом, означених чутства – состоянія: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германские языки” / А. Б. Феоктистова. – М., 1996. – 18 с. Шаховський В. І. Емоціональні культурні концепти: параллелі і контрасти / В. І. Шаховський // Языковая личность: культурные концепты. – Волгоград: Волг. гос. пед. ун-т, 1996. – С. 105-106. Янова О. А. Номінативно-комунікативний аспект позначення “Усмішки” як компонента невербальної поведінки (на матеріалі сучасної англійської мови): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ольга Анатоліївна Янова. – К., 2001. – 190 с.

Ілюстративна література

Brown D. The Da Vinci Code [Electronic resource] / D. Brown. – Orion Publishing Co, New York, CDB, 2006. – Access: <http://www.onread.com/book/The-DaVinci-Code-191003/> Gregory Ph. The Other Boleyn Girl [Electronic resource] / Ph. Gregory. – Scribner, 2001. – Access: http://greylib.align.ru/?category=english-engmode&altname=the_other_boleyn_girl. Grisham J. The Rainmaker [Electronic resource] / J. Grisham. – Doubleday, 1995. – Access: http://e-lingvo.net/library_download_1720.html. King S. The Long Walk [Electronic resource] / S. King. – Signet Books, The USA, 1979. – Access: http://e-lingvo.net/library_download_1967.html. Lessing D. The Golden Notebook [Electronic resource]. – Penguin Books, 1962. – Access: <http://thegoldennotebook.org/>. McCourt F. Angela's Ashes [Electronic resource]. – Scribner, The USA, 1996. – Access: http://e-lingvo.net/library_download_2244.html. Meyer S. The Host [Electronic resource] / S. Meyer. – Little, Brown and Company, The USA, 2008. – Access: [http://www.gutenberg.org/files/434/434-h/434-h.htm](http://www.onread.com/fbreader/191135.Rinehart M. R. The Circular Staircase [Electronic resource] / M. R. Rinehart. – 1908. – Access: http://www.gutenberg.org/files/434/434-h/434-h.htm). Stross Ch. Accelerando [Electronic resource] / Ch. Stross. – New York: Ace Books, 2005. – Access: <http://www.manybooks.net/titles/strosscother05accelerando-txt.html>.

УДК: 811.111'372'376.612

ГОЛОВКО О.М.

(Запорізький національний університет)

РОЛЬ ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНИХ ЧИНИКІВ У ФОРМУВАННІ АНГЛОМОВНИХ ТЕМПОРАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

Статтю присвячено визначенню ролі екстралінгвальних факторів на формування темпоральних неологізмів сучасної англійської мови. Простежено особливості словотворчих та семотворчих елементів, за допомогою яких відбувається мовна реалізація переосмислення сприйняття часу в сучасному англійському суспільстві.

Ключові слова: темпоральна інновація, екстралінгвальний чинник, зміни.